

14. Хорнгрен Ч. Управленческий учет / Ч. Хорнгрен, Дж. Фостер, Ш. Датар ; пер с англ. ; 10-е изд. – СПб. : Питер, 2005. – 1008 с.
15. Фоміна О.В. Управлінський облік у торгівлі : [монографія] / О.В. Фоміна. – Київ : Київ. нац. торг.-екоп. ун-т, 2016. – 468 с.

Кузнецова С. А.
Коваленко А. С.

Харьковский торгово-экономический институт
Киевского национального торгово-экономического университета

ФОРМИРОВАНИЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ОТЧЕТНОСТИ

Резюме

В статье проанализированы варианты составления управленческой отчетности в Украине. Обобщены основные аспекты формирования управленческой отчетности предприятий. Предложен инструментарий формирования управленческой отчетности по основным этапам.

Ключевые слова: информация, управленческая отчетность, центры ответственности, пользователи отчетности.

Kuznetsova S. O.
Kovalenko A. S.

Kharkov Institute of Trade and Economics
Kyiv National University of Trade and Economics

FORMING OF MANAGEMENT REPORTING

Summary

The article analyzes the options for compiling management reporting in Ukraine. The main aspects of forming of managerial reporting of enterprises are generalized. The toolkit for forming managerial reporting in the main stages is offered.

Key words: information, management reporting, responsibility centers, reporting users.

УДК 657.372

Моценський С. Г.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

РЕЛЕВАНТНІСТЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО БАЛАНСУ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Досліджено теоретичні питання генерування релевантної інформації суб'єктами господарювання. Обґрунтовано необхідність посилення релевантності бухгалтерського балансу через деталізацію та систематизацію окремих статей, що підлягають розкриттю у розділі пасиву «власний капітал». Запропоновано рядки «неоплачений капітал» та «вилучений капітал» відображати у взаємозв'язку з рядком «зареєстрований капітал». Рекомендовано деталізувати рядок «нерозподілений прибуток» через інформацію про чистий прибуток та використання прибутку з уточненням суми нарахованих дивідендів. Запропоновано посилити релевантність інформації пасиву бухгалтерського балансу в розділі «власний капітал» аналітичними показниками «ціна» власного капіталу» та «рентабельність власного капіталу».

Ключові слова: релевантність інформації, бухгалтерський баланс, зареєстрований капітал, нерозподілений прибуток, «ціна» власного капіталу, рентабельність власного капіталу.

Постановка проблеми. Інформаційною визнають економіку, якій притаманний розвиток глобального інформаційного простору та зростання ролі інформації і знань у суспільстві. Розвиток міжнародних економічних зв'язків на рівні підприємств в умовах ринкових відносин і конкурентної боротьби неможливий без їх належного інформаційного забезпечення. У глобальному бізнес-просторі фінансова звітність стає найбільш уніфікованим і загальнодоступним джерелом інформації для отримання знань про ефективність функціонування суб'єктів господарювання та ризиків їх підприємницької діяльності.

За допомогою бухгалтерського балансу розкривається інформація та генеруються знання про майновий і фінансовий стан суб'єктів господарювання та його зміни в грошовому вимірнику на

певний момент часу. З появою теорії фірми, акціонерних товариств та фондових ринків баланс став використовуватися як основне джерело інформації двома основними групами користувачів для прийняття різних рішень: власниками капіталу і кредиторами (зовнішніми користувачами) для прийняття рішень про надання ресурсів суб'єкту господарювання та адміністрацією підприємства (внутрішніми користувачами) для прийняття рішень про перспективи розвитку та максимізацію прибутку для власників.

Для того щоб дані бухгалтерського балансу могли використовуватися для прийняття управлінських рішень, вони повинні бути доречні та суттєві. Як фундаментальні якісні характеристики облікової інформації доречність та суттєвість разом характеризують релевантність. Також дані вважаються

релевантними, якщо вони надходять користувачеві в потрібному обсязі й у потрібний час; мають прогностичну цінність; можуть бути використані в системі зворотного зв'язку та подані у вигляді, придатному для використання в управлінському процесі.

Міжнародні стандарти фінансової звітності не пропонують обов'язкових форматів бухгалтерського балансу, визначаючи лише перелік статей, які підлягають розкриттю у складі трьох найважливіших елементів звітності: активів, зобов'язань, капіталу. Оскільки помітною особливістю інформації, узагальненої в балансі, є її синтетичний характер, і зовнішні, і внутрішні користувачі інформації бухгалтерського балансу суб'єкта господарювання зацікавлені передусім у певній релевантності балансу для прийняття економічних рішень. Отже, забезпечення релевантності бухгалтерського балансу, тобто його доречності для прийняття рішень всіма групами користувачів, потребує деталізації та систематизації окремих його статей, що підлягають розкриттю у складі найважливіших елементів звітності, зокрема у розділі «Власний капітал» пасиву балансу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика якісних характеристик фінансової звітності та релевантності облікової інформації висвітлена в працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Вітчизняний вчений проф. С.Ф. Голов відзначає, що в сучасних умовах система бухгалтерського обліку не забезпечує формування інформації, актуальної для прийняття управлінських рішень, складання звітності для потреб різних користувачів [1, с. 153]. У монографії Л.В. Чижевської підкреслюється, що основну увагу під час складання звітності треба звертати на відображення корисної інформації, а не на обсяг даних; це уможливило розроблення чіткої системи пояснювальних записок на основі релевантності інформації для прийняття рішень [2, с. 390]. У монографії В.А. Кулик запропоновано ввести поняття «інформаційна потужність бухгалтерського балансу» у значенні «здатність бухгалтерського балансу задовольняти інформаційні потреби користувачів під час прийняття рішень»; відзначено вплив облікової політики на формування релевантної інформації в бухгалтерському балансі [3, с. 45, 68].

У підручнику американських учених Е. Хендріксена та М. Ван Бреда з теорії бухгалтерського обліку релевантність визнається функцією передбачуваності, властивістю зворотного зв'язку і своєчасності [4, с. 91]. У дослідженні В.М. Проценко релевантність у моделюванні управлінських рішень трактується як можливість, що дає змогу зменшити наявну невизначеність; як процес урахування найбільш впливової інформації на отримання стратегічного результату діяльності суб'єкта господарювання; як засіб генерування приросту грошових коштів суб'єкта господарювання у майбутньому [5, с. 132, 136].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Накопичувані і генеровані в будь-якій інформаційній системі дані потрібні не самі по собі, вони цінні лише тоді, коли їх можна використати для аналітичного обґрунтування необхідних управлінських рішень. Огляд фахової літератури показав, що найчастіше вчені звертають увагу на те, що відображено в бухгалтерському балансі, та залишають поза увагою те, для прийняття яких рішень необхідна інформація.

Мета статті полягає у наданні рекомендацій з удосконалення вітчизняної форми бухгалтерського балансу (звіту про фінансовий стан) у час-

тині розкриття інформації у розділі «Власний капітал» пасиву балансу для посилення її релевантності для зовнішніх та внутрішніх користувачів та поглиблення аналітичних якостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Грамотне управління будь-яким суб'єктом господарювання неможливе без належного інформаційного забезпечення сторін, фактично або потенційно зацікавлених в його функціонуванні. За НПСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» фінансова звітність повинна містити лише доречну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити та скоригувати їхні оцінки, зроблені в минулому [6]. Згідно з Концептуальною основою фінансової звітності, інформація бухгалтерського балансу є доречною (relevance), якщо вона може спричинити відмінності у рішеннях, які приймають користувачі, та має передбачувальну та підтверджувальну цінність. Фінансова інформація має передбачувальну цінність, якщо її можна використати як вхідні дані для процесів, які використовують користувачі для передбачення майбутніх доходів. Фінансова інформація має підтверджувальну цінність, якщо вона забезпечує реакцію (підтверджує або змінює) на попередні оцінки [7].

У контексті релевантності кожна стаття в пасиві бухгалтерського балансу повинна трактуватися не як лише фінансові ресурси, а й як деяке умовне джерело, за яким стоїть реальна фізична або юридична особа, що надала господарюючому суб'єкту грошові кошти в прямій або непрямій формі. Загалом статті пасиву групуються в три розділи: власний капітал, довгострокові зобов'язання, поточні зобов'язання.

У рамках бухгалтерського підходу власний капітал трактується як інтерес власників в активах суб'єкта господарювання, отже, термін «капітал» у цьому аспекті виступає синонімом чистих активів, а його величина розраховується як різниця між сумою активів суб'єкта і величиною його зобов'язань. Таке трактування відоме як фінансова концепція капіталу і відображається формально балансовою моделлю капітального рівняння: $E = A - L$, де A (Assets) – активи суб'єкта господарювання у вартісній оцінці; E (Equity) – капітал (власників); L (Liability) – зобов'язання перед третіми сторонами. Основними компонентами власного капіталу є зареєстрований (статутний), додатковий і резервний капітал, капітал у дооцінках, а також нерозподілений прибуток.

Згідно з Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджених Наказом Мінфіну від 28.03.2013 № 433, власний капітал відображається в балансі одночасно з відображенням активів або зобов'язань, які призводять до його зміни [8]. У табл. 1 узагальнено чинні нормативні рекомендації щодо заповнення розділу «Власний капітал» пасиву балансу.

Слід зазначити, що в балансі статутний капітал розкривається в сумі, що визначена установчими документами; для акціонерного товариства величина статутного капіталу дорівнює сумі номінальних вартостей акцій незалежно від фактично сплаченої за них ціни. Збільшення (зменшення) статутного капіталу допускається за рішенням власників підприємства на річних зборах з обов'язковою зміною установчих документів. Необхідність вимушеної зміни суми статутного капіталу в бік зниження виникає, якщо його величина перевищує вартість чистих активів акціонерного товариства.

Таблиця 1

Чинний порядок заповнення розділу «Власний капітал» пасиву балансу

Назва статті пасиву балансу	Код рядка	Інформація, що розкривається	Рахунки, сальдо яких відображено
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	наводиться зафіксована в установчих документах сума статутного капіталу, іншого зареєстрованого капіталу, а також пайовий капітал у сумі, яка формується відповідно до законодавства	Кт 401, 403, 402
Капітал у дооцінках	1405	наводиться сума дооцінки необоротних активів і фінансових інструментів	Кт 411, 412, 413
Додатковий капітал	1410	відображається емісійний дохід (сума, на яку вартість продажу акцій власної емісії перевищує їхню номінальну вартість), вартість безкоштовно отриманих необоротних активів, сума капіталу, який вкладено засновниками понад статутний капітал, накопичені курсові різниці, які відповідно до Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку відображаються у складі власного капіталу, та інші складові додаткового капіталу. Якщо інформація про розмір емісійного доходу та накопичених курсових різниць відповідає ознакам суттєвості, вона розкривається у додаткових статтях «Емісійний дохід» (р.1411) та «Накопичені курсові різниці» (р.1412). До підсумку балансу включається загальна сума додаткового капіталу	Кт 421, 424, 422, 423, 425
Резервний капітал	1415	Наводиться сума резервів, створених відповідно до чинного законодавства або установчих документів, за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства	Кт 43
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	Відображається або сума нерозподіленого прибутку, або сума непокритого збитку. Сума непокритого збитку наводиться в дужках та вираховується під час визначення підсумку власного капіталу	Кт 441 (Дт 442)
Неоплачений капітал	1425	Відображається сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Ця сума наводиться в дужках і вираховується під час визначення підсумку власного капіталу	(Дт 46)
Вилучений капітал	1430	Господарські товариства відображають фактичну собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників. Сума вилученого капіталу наводиться в дужках і підлягає вирахуванню під час визначення підсумку власного капіталу	(Дт 45)
Усього за розділом	1495	Підсумок рядків 1400 + 1405 + 1410 + 1415 ± 1420 - 1425 - 1430	Σ

Джерело: складено за [8]

Необхідно підкреслити, що абсолютна величина статутного капіталу має певну значимість лише в момент реєстрації підприємства. У подальшій діяльності підприємства для власника акцій (інвестора) важливим є не номінал належних йому акцій, а його частка в капіталі. Також, згідно з чинним законодавством, акціонер у терміни, встановлені установчими зборами, але не пізніше року після реєстрації акціонерного товариства зобов'язаний оплатити повну вартість акцій. Таким чином, неоплачена частина статутного капіталу буде існувати тільки один рік. Отже, у структурі розділу «Власний капітал» пасиву балансу недоречно виокремлювати спеціальний рядок 1425 «Неоплачений капітал», інформація за яким після року існування підприємства завжди буде відсутня. За рядком 1430 «Вилучений капітал» показується вартість акцій, викуплених підприємством у акціонерів для їх подальшого перепродажу або анулювання. Виходячи з принципу обережності, ці інструменти власного капіталу розглядаються як регулятив до статутного капіталу. Таким чином, з позиції релевантності бухгалтерського балансу інформацію про неоплачений та вилучений капітал у разі її наявності доцільно показувати у взаємозв'язку з рядком 1400 «Зареєстрований капітал».

Доречно додати, що з позиції релевантності рядок 1405 «Капітал у дооцінках» також вельми оманливий за своєю природою, оскільки дає змогу маніпулювати оцінками і бухгалтерськими процедурами, зокрема для впливу на формування у користувачів уявлення про майновий та фінансовий стан підприємства через переоцінку, адже вона не потребує проведення додаткових комерційних операцій. Тому до трактування капіталу у дооцінках як повноцінного джерела фінансування користувачам інформації бухгалтерського балансу потрібно ставитися з обережністю.

Згідно із Законом України «Про акціонерні товариства», резервний капітал формується у розмірі не менше ніж 15% статутного капіталу товариства шляхом щорічних відрахувань від чистого прибутку товариства або за рахунок нерозподіленого прибутку. До досягнення встановленого статутном розміру резервного капіталу розмір щорічних відрахувань не може бути меншим ніж 5% суми чистого прибутку товариства за рік. Резервний капітал створюється для покриття збитків товариства, а також для виплати дивідендів за привілейованими акціями [9]. Таким чином, формування резервного капіталу є реструктурою розділу «Власний капітал» пасиву балансу. Поява цієї статті в балансі не супроводжується рухом реальних фінансових потоків. Теоретично можна залишити резервний капітал і в складі нерозподіленого прибутку. Проте наявність інформації про резервний капітал знижує можливу стурбованість кредиторів у частині захисту їх інтересів у разі припинення діяльності, тому резервний капітал слід вважати своєрідним дублем статутного капіталу через «перекидання» частини нерозподіленого прибутку в резервний капітал, напрями використання якого обмежені, а інформацію про резервний капітал у балансі релевантною.

Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) є одним із найважливіших рядків балансу, на який насамперед звертають увагу користувачі (аналітики). Необхідно підкреслити, що чистий прибуток – це прибуток, що залишився в розпорядженні власників суб'єкта господарювання після оподаткування та нарахування фінансових та інших неопераційних витрат. Потім відбувається розподіл чистого прибутку на виплату дивідендів, реінвестування до зареєстрованого капіталу, відрахування до резервного капіталу, та визначається нерозподілений прибуток. Після розподілу

Рекомендований порядок розкриття інформації у розділі «Власний капітал» пасиву бухгалтерського балансу з урахуванням характеристики релевантності

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
<i>І. Власний капітал</i>			
Зареєстрований капітал, у тому числі	1400		
неоплачений капітал	1401	()	()
вилучений капітал	1402	()	()
Капітал у дооцінках	1405		
Додатковий капітал	1410		
Резервний капітал	1415		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток), у тому числі:	1420		
чистий прибуток	1421		
використання прибутку, у тому числі:	1422		
– сплата дивідендів	1423		
Усього чистих активів	1495		
<i>Вартість власного капіталу, % (р.1423 / р.1400 Ч 100%)</i>	1496		
<i>ROE (прибутковість власного капіталу), % (р.1421 / р. 1495 Ч 100%)</i>	1497		

чистого прибутку за результатами звітного року рішенням власників залишок нерозподіленого прибутку приєднується до нерозподіленого прибутку минулих років. Підприємство повинно відображати в балансі нерозподілений прибуток (непокритий збиток) звітного періоду накопичувальним підсумком із початку року.

Якщо річний баланс складено до зборів акціонерів, то в разі заповнення рядку «Нерозподілений прибуток» у ньому буде наведено весь чистий прибуток, отриманий за минулий рік. Якщо річний баланс складено одразу ж після зборів акціонерів, то у цьому рядку буде наведено лише ту частину чистого прибутку, яка залишилася нерозподіленою. Вочевидь, що з позиції релевантності бухгалтерського балансу одна пасивна стаття у рядку 1420 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» може деталізуватися на декілька: «чистий прибуток» і «використання прибутку» з уточненням суми нарахованих дивідендів, у сумі різних початкових.

Економічна практика накопичила сотні різних кількісних відносних індикаторів, які відіграють важливу роль в управлінні підприємством. У міжнародній і вітчизняній обліково-аналітичній практиці алгоритми розрахунку показників опрацьовано досить детально; відомо десятки аналітичних коефіцієнтів, які регулярно публікуються в інформаційно-довідкових файлах спеціалізованих інформаційно-аналітичних агентств. Для посилення релевантності бухгалтерського балансу у розділі «Власний капітал» рекоменду-

ється розкривати інформацію про такі аналітичні показники: «ціна» власного капіталу» та «рентабельність власного капіталу» (ROE).

У табл. 2 представлено рекомендації щодо розкриття інформації у розділі «Власний капітал» пасиву балансу з урахуванням характеристики релевантності для прийняття рішень користувачами.

Висновки. В інформаційній економіці фінансова звітність суб'єктів господарювання є єдиним засобом комунікації, достовірність якого є досить високою. Формалізована інформаційна база, наведена у структурі сучасного бухгалтерського балансу, через його невідповідність інформаційній економіці реально не репрезентує фінансово-майнову позицію підприємства. Для надання користувачам повної, корисної та неупередженої інформації для прийняття економічних рішень баланс повинен відповідати певній системі принципів та якісних характеристик, що забезпечують набуття даними балансу релевантності.

Інформація, що міститься у бухгалтерському балансі, повинна бути універсальною, щоб задовольняти потреби широкого кола користувачів для прийняття адекватних економічних рішень без складання спеціальних звітів із конкретною вузькою інформацією. Користувач (аналітик) повинен розуміти алгоритм формування звітної статті в системі бухгалтерського обліку, уявляти, як сума за цією статтею «приходить» на баланс. Інформаційна якість балансових статей напряму впливає на якість і результативність аналітичних висновків та прийнятих рішень користувачами.

Список використаних джерел:

1. Голов С.Ф. Футурологія бухгалтерського обліку / С.Ф. Голов // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2014. – № 794. – С. 153–157.
2. Чижевська Л.В. Бухгалтерський баланс: проблеми теорії і практики : [монографія] / Л.В. Чижевська. – Житомир : ЖІТІ, 1998. – 408 с.
3. Кулик В.А. Бухгалтерський баланс: минуле, сучасне, майбутнє : [монографія] / В.А. Кулик. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2010. – 186 с.
4. Хендриксен Э.С. Теория бухгалтерского учета / Э.С. Хендриксен, М.Ф. Ван Бреда ; пер. с англ. ; под ред. проф. Я.В. Соколова. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 576 с.
5. Проценко В.М. Формування управлінських рішень на основі релевантного підходу / В.М. Проценко // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі. – 2013. – № 4. – С. 131–138.
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ від 07.02.2013 № 73 (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
7. Концептуальна основа фінансової звітності / IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.09.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_009.

8. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності : Наказ від 28.03.2013 № 433 (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.help/law/433/noragination>.
9. Закон України «Про акціонерні товариства» від 11.06.2017 № 514-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.

Моценский С. Г.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

РЕЛЕВАНТНОСТЬ БУХГАЛТЕРСКОГО БАЛАНСА В ИНФОРМАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКЕ

Резюме

Исследованы теоретические вопросы генерирования релевантной информации субъектами хозяйствования. Обоснована необходимость усиления релевантности бухгалтерского баланса путем детализации и систематизации отдельных статей, подлежащих раскрытию в разделе пассива «собственный капитал». Предложено строки «неоплаченный капитал» и «изъятый капитал» отражать во взаимосвязи со строкой «зарегистрированный капитал». Даны рекомендации по детализации строки «нераспределенная прибыль» с помощью информации о чистой прибыли и использовании прибыли с уточнением суммы начисленных дивидендов. Предложено усилить релевантность информации пассива бухгалтерского баланса в разделе «собственный капитал» основными аналитическими показателями: «цена» собственного капитала и «рентабельность собственного капитала».

Ключевые слова: релевантность информации, бухгалтерский баланс, зарегистрированный капитал, нераспределенная прибыль, «цена» собственного капитала, рентабельность собственного капитала.

Moschensky S. G.

Kiev National Economic University named after Vadym Hetman

THE BALANCE SHEET RELEVANCE IN THE INFORMATION ECONOMY

Summary

The theoretical aspects of relevant information generation by economic entities have been investigated. The necessity increasing of the balance sheet relevance through detailing and systematization some lines in the section passive "equity" has been substantiated. Represent lines "unpaid capital" and "withdrawn capital" in conjunction with line "registered capital" have been proposed. The detailing line "retained earnings" has been recommended through information about net profit and profits use with clarification sum of accrued dividends. The strengthening of information relevance in the section "equity" balance sheet passive using the main analytical indicators: "price" of equity and return on equity has been proposed.

Key words: information relevance, balance sheet, registered capital, retained earnings, equity price, return on equity.